

Universita Karlova v Praze. Filosofická fakulta

Posudek bakalářské práce

Radka Vališková, *Hypotéza u Platóna*

Jedná se o kultivovanou a argumentačně jasně vystavěnou analýzu problému hypotézy (idejí) ve *Faidónu*. Autorka pracuje s primárním textem velmi samostatně a se zřetelnou motivací přijít věci na kloub, a to nealibisticky, tj. bez skrývání za sekundární literaturu a existující interpretace. Je však třeba hned na začátku říci, že téměř naprostá absence sekundární literatury – pracuje se s pouhými dvěma tituly –, činí z díla dosti nebezpečný podnik. Ne že by autorce scházela jasná představa o tom, jak má odborná analýza filosofické textu vypadat. Avšak její interpretační suverenita si vyžádala svou daň v podobě mnohých dílčích nepřesností a přímo vážných chyb, které celkové hodnocení jinak sympatické práce velmi ztěžují a vzbuzují dokonce pochybnost, zda autorka problematiku platónské hypotézy vůbec náležitě pochopila. Druhým nechtěným důsledkem značného spoléhání na vlastní porozumění textu je ztráta celkové perspektivy a zaměření se na omezený soubor otázek, včetně opakování stále stejných tezí. Ke cti autorce slouží to, že si je přinejmenším této druhé nesnáze vědoma (jak je patrné ze Závěru).

Nejprve však k tomu pozitivnímu, co práce obsahuje. Předkládá komplexní a promyšlenou tezi, podle níž podstatou Sókratovy hypotetické metody je vzájemná vztaženost a podmíněnost dvojího kognitivního nároku – mínění o nejlepším a pravdivého poznání. Zároveň je naznačena – i když nevýslovně – spojitost těchto dvou nároků se dvěma kroky hypotetické metody: formulací hypotézy a jejím prověřováním. Tato v jádře plausibilní výkladová teze však skrývá mnoho nevyjasněných detailů.

V první řadě není jasné, proč autorka hovoří o *minění* o nejlepším *možném*. Slovo *možné* se snad vloudilo z novějších konceptů a nepředstavuje vážný problém. Horší je to s tvrzením, že hypotéza předpokládá *minění* namísto *věděni*, které autorka nikde textově nedokládá. Zdá se spíše plodem moderní představy hypotézy jako něčeho, co je ve své podstatě vždy pouze tentativní a nezajištěné. Domnívám se, že jde o druhou hlavní, avšak nereflektovanou tezi práce. Podobné výklady platónské hypotézy se již v minulosti objevily (P. Natorp, *Platons Ideenlehre*, Leipzig 1903; R. Robinson, *Hypothesis in the Republic*, in: G. Vlastos [vyd.], *Plato I. Metaphysics and Epistemology*, New York 1971, str. 97–131) – autorka je však bohužel nezná. Důvod jejího sklonu chápat hypotézu jako v zásadě tentativní metodu proto spatřuji v tom, že bere příliš vážně Sókratovo obvyklé sebepodceňování, chytá se do pastí jeho strategie unikání před dotazy. Tato tendence má neblahé důsledky pro další interpretaci.

Zmatení nastává hned v otázce, či teze Sókratés při líčení své intelektuální autobiografie předkládá. Zdá se, že autorka přeceňuje zejména Anaxagorův příspěvek. Připisuje mu i teze, které přináší až Sókratés v rámci kritiky tohoto myslitele: 1) existuje určitý systematický celek příčinnosti, v němž dílčí příčiny se podřizují celkovějším; 2) uvedený celek má úzký vztah k pravdivosti; 3) *nús* je podle Anaxagory celkovou příčinou; 4) *nús* souvisí s míněním o nejlepším. Ve skutečnosti je to naopak Sókratés, který tyto teze předkládá a na jejich základě odmítá Anaxagorovo učení jako nerozumné. Tento posun se pak v práci projevuje tím, že autorka musí velmi svízelně ukazovat, v čem spočívá Anaxagorova chyba. Ta se pak omezuje na zmatení v otázce dílčích příčin, které Anaxagoras identifikoval s příčinami materiálními, a nikoli s idejemi. Jako by se Anaxagoras jednoduše pouze spletl v části své v zásadě koherentní teorie, jejíž jádrem je *nús* jako celková nemateriální příčina. Pak ovšem připisujeme Anaxagorovi schopnost rozlišení mezi tělesným a netělesným, přestože tento rozdíl se vyjasňuje právě až Sókratovou kritikou a utříděním toho, co a) Anaxagoras nominálně tvrdil, b) jak to Sókratés sám – samostatně – interpretuje, c) jaké vlastní důsledky z toho vyvodil. Srovnáme-li pak v autorčině čtení Anaxagoru a Sókrata, vychází nám u druhého jediná inovace: ideje jako dílčí příčiny. Celá Sókratova autobiografie pak směřuje k jakési velké pointě zavedení idejí, které Anaxagoras ještě neměl, mladý Sókratés také ještě ne, a které pak starší Sókratés slavně objevil. Příliš důvěrně nám to připomíná

jisté (totiž genetické) výkladové schéma celku Platónovy filosofie. Zcela se tak ignoruje Sókratovo autentické diktum, že o idejích již často mluvil (objevují se nejpozději v druhém, resp. třetím důkazu nesmrtnosti).

Domnívám se, že u autorky jde o důsledek podceňování schopnosti Sókrata skutečně vědět a poznat. To je projevem obecnější skeptické tendence přenášené i na otázku obecných možností lidského poznání. Autorka vychází z předpokladu nedostatečnosti lidského mínění (str. 24; srv. str. 22). Avšak v textu je řečeno pouze to, že lidská mínění se navzájem liší. Liší se například Sókratův názor od názoru Athéňanů – avšak tato odlišnost se netýká – jak autorka chybně tvrdí – otázky po správnosti Sókratova setrvání ve vězení (zde se oba tábory shodují), nýbrž pouze pohledu na příčiny a důsledky tohoto setrvání.

Jinou stranou téhož je podcenění vyšší hypotézy jakožto čtvrtého kroku hypotetické metody: autorka pouze vágně uvádí, že v tomto kroku jde o vztah k nesmrtnosti duše (str. 54). Přitom setrvává na svém dvojčlenném schématu vzájemné neredukovatelné závislosti nejlepšího a pravdivého. Platón je však v tomto bodě mnohem sdělnější: vyšší hypotéza spočívá ve vzájemném vztahu idejí jakožto příčin na různé úrovni. Teprve na pozadí této teze se ukáže duše jako nesmrtelná (protože se podílí na vyšší ideji života, která je neslučitelná se smrtností). Z nepochopení vyšší hypotézy jako hierarchie a z vágní představy vzájemnosti nejlepšího a pravdivého vychází také nijak nedoložené a podle mého názoru nepřípustné ztotožnění dobra a rozumu (str. 31; Závěr *passim*), které jsou ve skutečnosti navzájem vztaženy hierarchicky.

Důsledkem tohoto důrazu na tentativnost a nehotovost lidského vědění je dále chybné pojetí misologie. Autorka předpokládá podle mého soudu příliš těsné a jaksi nutné spojení mezi misologií, před níž Sókratés v dialogu varuje, a materialistickou tezí o příčinách. Vychází zřejmě z toho, že námítka Simmii a Kebéta jsou materialistické, a zároveň z předpokladu, že dosavadní dva (nebo tři) důkazy nesmrtnosti byly vydány materialistické kritice. To však neplatí přinejmenším o druhém (resp. třetím) argumentu o blízkosti duše a neporušitelných skutečností, který pracuje s idejemi. Rovněž příslušnost Kebétovy námítky k materialismu není nijak zřejmá. Varování před misologií proto nelze zúžit na varování před materialismem, nýbrž spíše obecně před odporem k argumentaci, k němuž může vést i jiné než materialistické myšlení, není-li dostatečně založeno v *logoi*. Problém autorčina zúžení spočívá v tom, že předpokládá již ustálené koncepty (tj. materialisté proti ne-materialistům) tam, kde se právě koncept ne-materialismu teprve ustavuje na pozadí formulace ontologické diference. Ztotožnit misologii s materialismem má přitom v logice její argumentace jasnou úlohu – umožňuje nechat v platnosti tentativnost a vposled skepticisus, proti němuž je však ve skutečnosti Sókratovo varování před misologií namířeno. Obrací-li se Sókratés proti skepticismu vůči *logoi*, pak se obrací také proti veškerým skrýváním se za nehotovost lidského poznání.

Hypotéza nemá být východiskem z naprosté (vše)lidské kognitivní nouze. Je předvedením metody sókratovsko-platónského vědění spojujícího pomocí „nejsilnější“ hypotézy idejí navzájem různé doktrinální obsahy platónské filosofie a budujícího spojnicí mezi poznáním nejlepšího a lidským úkolem v životě. Hypotéza je v zásadě odhalením a ustavením hierarchického vztahu mezi různě obecnými (vyššími a nižšími) *logoi* – rozhodující je nikoli tentativnost, ale následnost a vzájemná provázanost argumentů. Pro fundamentální lidskou nemožnost poznávat zde není místo a text k takovému výkladu ani nedává podnět, nebereme-li přespříliš vážně seabedceňující výroky Sókratovy, které však na pozadí toho, jak suverénně si vůdce rozpravy v dialogu počíná, nelze brát jinak než jako promyšlené rétorické manévry.

Jakkoli uznávám, že některé z těchto námitek jsou spíše interpretačního charakteru, přesto trvám na tom, že se práce v zásadním bodě statutu platónské hypotézy dopouští zjevných a zbytečných omylů (kterým by se možná vyhnula, kdyby přihlédla k většímu množství literatury). Z tohoto důvodu ji mohu hodnotit nejlépe stupněm *velmi dobře*.

Jakub Jinek
Praha, 5. září 2012